

Onderzoeksprogramma 2023 – 2^e tranche april 2023*

Internationaal (rechts)vergelijkend onderzoek naar het inzetten van preventieve beschermingsbevelen bij vermoedens van vrouwelijke genitale verminking, huwelijksdwang en achterlating (van kinderen en/of partner) (extern)

In Noorwegen, België, en Denemarken bestaat de mogelijkheid om preventieve beschermingsbevelen in te zetten bij vermoedens van vrouwelijke genitale verminking, huwelijksdwang en achterlating (van kinderen en/of partner). Deze beschermingsbevelen hebben met name het doel om te voorkomen dat mensen naar het buitenland uitwijken, om dit soort praktijken mogelijk te maken. Preventieve beschermingsbevelen zijn dan bijvoorbeeld een reisverbod of kinderbeschermingsmaatregel. Dit onderzoek is bedoeld om te verkennen hoe we in Nederland kunnen leren en gebruik maken van hoe de beschermingsbevelen in andere Europese landen al succesvol worden uitgevaardigd.

Negen maanden-grens voor verblijf van een baby bij zijn/haar moeder in detentie (extern)

Als een gedetineerde zwanger is, kan – bijvoorbeeld als er geen andere mogelijkheid tot opvang van de kinderen is – de directeur van een penitentiaire inrichting (PI) toestemming verlenen om kinderen bij de moeder in de cel te laten verblijven. Daarvoor zijn speciale moeder-kindcellen ingericht. Op dit moment kan dat maximaal tot het kind 9 maanden oud is. Als het kind ouder wordt, bestaat er een risico op schadelijke effecten van de detentie op de fysieke en verstandelijke ontwikkeling. Vanaf die leeftijd is plaatsing in een gesloten setting daarom niet mogelijk, behalve als het een Moeder Met Kind-huis betreft. In het buitenland worden echter andere termijnen gehanteerd, zoals een maximale leeftijd van 18 maanden (Verenigd Koninkrijk) of drie jaar (Spanje). In dit onderzoek wordt gekeken of de leeftijd van negen maanden nog steeds een gewenste bovengrens is of dat deze kan worden verruimd. Bij deze afweging moet het belang van het kind mee worden gewogen. Maar er dient ook rekening te worden gehouden met de mogelijkheden in praktijk, zoals personele bezetting en de veiligheid in de inrichting, van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

Controle van digitale gegevensdragers (extern)

In zaken waarbij sprake is van het downloaden van kinderporno hebben de Officier van Justitie en de rechter de wettelijke mogelijkheid om bijzondere voorwaarden op te stellen waar de justitiabele zich aan moet houden. Dat kan bijvoorbeeld bij oplegging van een (deels) voorwaardelijke straf of maatregel. Deze bijzondere voorwaarden kunnen betrekking hebben op de controle van digitale gegevensdragers en de reclassering ziet toe op de naleving hiervan, In ongeveer 300 gevallen per jaar wordt

* Aangepaste versie programmering: aantal projecten zijn opnieuw voor 2024 1e tranche geprogrammeerd.

gebruik van gemaakt van de mogelijkheid om digitale gegevensdragers, zoals harde schijven, te controleren. Politie, OM en reclassering ervaren daar echter knelpunten bij. Zij vragen zich af of het juridisch kader toereikend is en of de controle van de gegevensdragers in de huidige vorm van meerwaarde is. Het doel van het onderzoek is om te verkennen of de huidige praktijk van controle van gegevensdragers bij downloaders van kinderporno voldoet aan de wettelijke vereisten en of deze effectief is. En om aan te geven welke verbeteringen er mogelijk zijn.

Verkenning benodigde toerusting op gebied van behandeling/aanpak van Forensisch Centra Jeugd (FCJ's) op de veranderende doelgroep (extern)

Vrijheidsbeneming van jeugdigen is een uiterst middel. Als vrijheidsbeneming toch noodzakelijk is moeten zorg, behandeling en beveiliging maximaal bijdragen aan de ontwikkeling van de jongere en het voorkomen van recidive. Het uitgangspunt daarbij is dat de periode van vrijheidsbeneming niet op zichzelf staat, maar aansluit bij de levensloop van de jeugdige. Naast het laten doorlopen van bestaande zorg tijdens vrijheidsbeneming spelen preventie en nazorg een belangrijke rol om recidive te verminderen. Hiervoor is maatwerk en continuïteit nodig bij de toeleiding, behandeling, dagbesteding en beveiliging van jongeren. Ten behoeve van de omvorming van de voormalige justitiële jeugdinrichtingen naar FCJ's is inzicht nodig in de populatie jongeren binnen deze instellingen. Alleen op basis van kennis over de kenmerken van deze groep jeugdigen kan worden bepaald welk behandelaanbod en hoeveel specialistische plaatsen nodig zijn. Dat geldt niet alleen voor de FCJ's zelf, maar ook voor het benodigde vervolgaanbod en vervolgplekken na vertrek uit een FCJ. Het doel van het onderhavige onderzoek is om de populatie jongeren in FCJ's in kaart te brengen, na te gaan in hoeverre het huidige behandelaanbod aansluit bij de populatie en te beoordelen welke aanpassingen of aanvullingen nodig zijn.

Evaluatieonderzoek Wet vergoeding van affectieschade (extern)

De wet Vergoeding van affectieschade regelt dat (1) naasten van slachtoffers met ernstig en blijvend letsel en (2) nabestaanden van overleden slachtoffers aanspraak hebben op vergoeding van affectieschade. Echter, onder de voorwaarde dat het letsel of overlijden van het slachtoffer het gevolg is van een gebeurtenis waarvoor een ander aansprakelijk is. Dit onderzoek is een evaluatie van de wet en het besluit vergoeding affectieschade, die beide op 1 januari 2019 in werking zijn getreden.

Internationale beleidsontwikkelingen recreatief gebruik cannabis (extern)

In het coalitieakkoord heeft het kabinet opgenomen dat zij in 2024 een kabinetsstandpunt willen innemen over het experiment gesloten coffeeshopketen. In de Kamerbrief van 7 juli 2022 zegden de minister van JenV en de minister van VWS toe om de internationale ontwikkelingen in kaart te brengen. Deze informatie kan worden mee genomen bij het bepalen van een kabinetsstandpunt. Ook wordt er vanuit de Tweede Kamer geïnformeerd naar de internationale ontwikkelingen. Het is van maatschappelijk belang dat een kabinetstandpunt en eventuele mogelijke andere toekomstige beslissingen over het cannabisbeleid gestoeld worden op zo breed mogelijk beschikbare informatie. Drugsbeleid is een politiek onderwerp, daarom is een wetenschappelijk onderzoek met daarin objectieve informatie waardevol voor de politieke besluitvorming.

National Risk Assessment (NRA) voor corruptie (intern)

Corruptie tast het vertrouwen in de overheid aan en kost de maatschappij veel geld. Dus is het van belang om corruptie terug te dringen. Het beeld over de aard en omvang van corruptie kan niet worden afgeleid uit ander onderzoek. Voor witwassen is er al de periodieke National Risk Assessment van het WODC, maar corruptie maakt daar maar een zeer beperkt onderdeel van uit. Het is wenselijk om dit deel van de rapportage uit te

breiden naar een eigen assessment, zodat risicofactoren en risicosectoren stelselmatig geïdentificeerd en gemonitord worden en hierop beleidsontwikkeling kan worden gebaseerd.

Evaluatie projecten antisemitisme-gelden (extern)

In 2019 en 2020 zijn twaalf projecten gestart die voortkomen uit de zogenoemde antisemitismegelden. Dit zijn de gelden die voor de jaren 2019-2021 door de Tweede Kamer extra aan de begroting van het ministerie van JenV zijn toegevoegd (1 miljoen per jaar) om antisemitisme te bestrijden. Deze projecten kunnen worden geschaard onder drie pijlers: capaciteitsopbouw, weerbaarheid en bewustwording. Het gaat bij die projecten o.a. om educatieprojecten. Via dit onderzoek kunnen leerpunten getrokken worden uit de gestarte projecten, die op een later moment – bijvoorbeeld wanneer nieuwe antisemitismegelden worden toegekend of wanneer andere gelden beschikbaar komen – kunnen worden meegenomen.

Straffen in het milieudomein (extern, i.s.m. intern)

Milieucriminaliteit krijgt structureel weinig aandacht en prioriteit omdat de maatschappelijke consequenties en slachtofferschap in vergelijking met andere typen delicten veelal niet direct waarneembaar zijn. Daarnaast zijn zwaardere milieuzaken arbeidsintensief en vraagt de aanpak om specialistische kennis. Verschillende rapporten wijzen op de gebreken die de aanpak van milieucriminaliteit in Nederland nu kent. Het algemene beeld is dat het huidige beleid van vervolging en bestraffing van ernstige milieudelicten niet afdoende is; weinig delicten worden vervolgd, het duurt lang voordat zaken op zitting komen en de uiteindelijke straffen lijken te laag om de doelen afschrikking en vergelding te behalen. Dit onderzoek richt zich op bestraffing in het milieudomein.

Vuurwerkcriminaliteit (extern)

De aanpak van illegaal vuurwerk is een speerpunt van het Openbaar Ministerie en de politie, gezien de grote maatschappelijke schade: lichamelijk letsel, gevaar op ontploffingen, vervuiling van het milieu en delicten gerelateerd aan georganiseerde misdaad, zoals witwassen van illegale opbrengsten. Vanuit de politie en politiek is er dan ook meer vraag om een integrale aanpak. Op 24 november 2022 heeft de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid verzocht om een kabinetsreactie op de initiatiefnota van de leden Michon-Derkzen en Haverkort over de aanpak van illegaal vuurwerk. In deze reactie zegde de minister toe onderzoek te laten doen.

Klassenjustitie – een onderzoek naar impliciete vooroordelen in de strafrechtketen (extern)

Het onderwerp 'klassenjustitie in de strafrechtketen' keert regelmatig en in verschillende vormen terug in het maatschappelijke debat. Denk aan de gepercipieerde verschillen in aanpak van demonstranten tegen zwarte Piet, klimaat en stikstof en landbouw, en etnisch profileren door politie en marechaussee op Schiphol. Impliciete vooroordelen en daarmee samenhangende thema's zijn onderwerp van onderzoek in de wetenschappelijke en grijze literatuur. Het onderwerp leeft onder burgers, zoals onder meer zichtbaar wordt in focusgroepen.

De discussie over het bevoordelen of het benadelen van bepaalde groepen burgers waarbij sprake zou zijn van klassenjustitie kan het vertrouwen van burgers in de rechtstaat schaden. Mede hierom bestaat er vanuit maatschappij en politiek een sterke wens om een dieper empirisch inzicht te krijgen rondom het fenomeen klassenjustitie. Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de doorwerking van impliciete vooroordelen op beslissingen en uitspraken in de strafrechtketen

Lekenrechtspraak in West-Europa (extern)

Aanleiding van dit onderzoek is de aangenomen motie van lid Eerdmans (JA21), voorgesteld tijdens het Tweeminutendebat Rechtspraak op 7 december. Het doel is meer weten over of lekenrechtspraak ook in Nederland zou kunnen bijdragen aan het vertrouwen in en het begrip van de rechtspraak in Nederland. Daarvoor is het nodig om in kaart te brengen welke vormen van lekenrechtspraak worden toegepast in West-Europese landen en wat de ervaringen hiermee zijn.

Tussenevaluatie functioneren van Netherlands Commercial Court, in eerste aanleg en in hoger beroep (intern)

Op 1 januari 2019 startte de Netherlands Commercial Court (NCC) met het aanbieden van Engelstalige rechtspraak voor internationale handelsgeschillen die ter vrije bepaling van partijen staan. Partijen kunnen hun geschil, nadat ze dit van tevoren schriftelijk zijn overeengekomen, ter beslissing voorleggen volgens het Nederlands procesrecht. Het vonnis is Engelstalig. Voor behandeling in eerste aanleg en in hoger beroep wordt een verhoogd griffierecht geheven. De verwachting bij de behandeling van het wetsvoorstel was dat binnen 10 jaar in eerste aanleg 100 zaken en in hoger beroep 25 zaken zouden worden behandeld. De minister van Rechtsbescherming heeft de Eerste Kamer een tussenevaluatie toegezegd om te bezien in hoeverre de nieuwe voorziening wordt benut en hoe deze zich ontwikkeld.

Effectevaluatie Mediation in Strafzaken (een vervolgonderzoek op de naar verwachting eind 2023 afgeronde plan- en procesevaluatie) (intern)

Mediation in strafzaken is – na een pilotfase – in 2017 landelijk uitgerold als herstelrechtvoorziening. Hiervoor is door de praktijk een bestendige werkwijze ontwikkeld. Mediation in strafzaken wordt in verband gebracht met positieve effecten, zoals vermindering van angstgevoelens bij het slachtoffer en betere verwerking van de gebeurtenis, duurzaam herstel van de relatie, inzicht geven in elkaars handelen, beter omgaan met schuldgevoelens voor de verdachte of vermeende dader en het reduceren van recidive (vooral bij jeugdigen). Ook wordt gesuggereerd dat mediation een positieve invloed heeft op de strafrechtketen en wijst Restorative Justice Nederland (RJN) op de door betrokken partijen toegenomen ervaren procedurele rechtvaardigheid en tevredenheid na deelname aan mediation in strafzaken. De inzet van het huidige kabinet

is erop gericht om herstelrecht te stimuleren. Maar er is nog geen wetenschappelijk inzicht of onderbouwing voor de vermeende positieve effecten. Dit onderzoek kan daarvoor zorgen.

Wijkrechtspraak (extern)

Sinds enkele jaren bestaat het fenomeen van wijkrechtspraak. Dit is een laagdrempelige vorm van rechtspraak, die dichtbij burgers staat. De verwachting is dat wijkrechtspraak een bijdrage levert aan de toegang tot de rechter en de aanpak van multiproblematiek. De achterliggende gedachte is dat wijkrechtspraak beter in staat is om duurzame oplossingen te bereiken voor betrokken burgers/verdachten dan de reguliere rechtspraak. Op de langere termijn zou er daarmee minder recidive moeten zijn. Dat heeft positieve effecten voor de rechtspraak en de keten van professionals die daarbij betrokken is, voor burgers/verdachten voor wie wijkrechtspraak bedoeld is, alsook voor de samenleving als geheel.

Dit onderzoek is een evaluatie van wijkrechtspraakinitiatieven, teneinde zicht te krijgen op de onderliggende mechanismen en op de effecten. Met deze inzichten kan worden geleerd van bestaande initiatieven van wijkrechtspraak, waarmee volgende projecten hun voordeel kunnen doen. Daarbij wordt gekeken naar de insteek van de projecten, naar hoe het proces verloopt en hoe er eventueel tussentijds bijgestuurd wordt, alsook naar de (langetermijn-)effecten van wijkrechtspraak.

Wat zijn de voor- en nadelen van afschaffing van de legitieme portie in het erfrecht voor kinderen vanaf 21 jaar? (extern)

Ten aanzien van de legitieme portie bestaan verschillende principiële, botsende rechtsovertuigingen die gaan over de belangen van kinderen en het zelfbeschikkingsrecht. Zo staat, tegenover de overtuiging van de vrijheid om zelf te bepalen aan wie men wil nalaten, de overtuiging dat kinderen de natuurlijke erfopvolgers van hun ouders zijn aan wie ten minste een (klein) deel van de erfenis toekomt. Dit onderzoek moet inzicht geven in de voor- en nadelen van afschaffing van de legitieme portie voor kinderen vanaf 21 jaar. De minister voor Rechtsbescherming zegde dit onderzoek toe om daarmee een basis te leggen voor (de contouren van) een wetsvoorstel.

ZBO-evaluatie College van Toezicht Auteursrechten 2023 (extern)

Het College van Toezicht Auteursrechten (CVTA) heeft tot taak om toezicht te houden op organisaties die zorgen voor een passende verdeling van geld van betalingsplichtigen aan creatieve makers/rechthebbenden. Dit onderzoek bekijkt het functioneren van het

CvTA. Het gaat na of het CvTA op effectieve en efficiënte wijze invulling heeft weten te geven aan de doelen zoals deze met het ministerie van Justitie en Veiligheid zijn overeengekomen. en zoals deze zijn neergelegd, in het bijzonder in de Wet toezicht en geschillenbeslechting collectieve beheersorganisaties auteurs- en naburige rechten (Wet toezicht).

Evaluatie Wet verbetering functioneren verenigingen van eigenaars (extern)

Op 1 januari 2018 trad de Wet verbetering functioneren verenigingen van eigenaars (VvE's) in werking. Die wet stelt een minimale jaarlijkse reservering verplicht ter uitvoering van het meerjarenonderhoudsplan (MJOP). Op dit moment wordt nagedacht of voor VvE's een verplicht duurzaam MJOP zou moeten worden ingevoerd (een DMJOP). Om zo de verduurzaming van gebouwen in beheer van VvE's te versnellen. Om de wenselijkheid en effectiviteit van een dergelijk DMJOP te kunnen inschatten is het nuttig de effectiviteit van het bestaande MJOP te onderzoeken. Verder maakt de huidige wet het mogelijk voor VvE's om een geldlening aan te gaan voor de bekostiging van noodzakelijk onderhoud of verduurzaming van het gebouw. Het is ook relevant om te weten of er sinds inwerkingtreding van de wet inderdaad meer leningen zijn verstrekt aan VvE's en of daar dan ook verduurzamingsmaatregelen mee zijn getroffen.

Beleidskompas (extern)

Het Beleidskompas is de opvolger van het Integraal Afwegingskader (IAK) voor Beleid en Regelgeving en helpt beleidsmakers te voldoen aan de normen voor het maken van goed beleid en goede regelgeving. Het instrument werd als IAK niet voldoende en niet op het juiste moment gebruikt. Het project 'herziening IAK' had als doel dit om te buigen door een gebruiksvriendelijker instrument te maken. Dit heeft geleid tot het 'Beleidskompas'. Het is nodig een goed beeld krijgen van het gebruik van het Beleidskompas binnen de verschillende departementen, opdat het instrument en het gebruik daarvan verbeterd kan worden, om de einddoelen van het instrument te kunnen behalen. Er zal daartoe thans echter eerst een planevaluatie/haalbaarheidsonderzoek worden gedaan, en vervolgens een procesevaluatie over de wijze van implementatie en toepassing van het Beleidskompas binnen de departementen in relatie tot de processen die reeds gaande waren, en om na te gaan in welke opzicht het Beleidskompas deze processen heeft gewijzigd. De doelbereikingsevaluatie zal dan over vier jaar kunnen worden uitgevoerd.

Stochastisch terrorisme (extern)

Stochastisch terrorisme wordt gedefinieerd als het (herhaaldelijk) publiekelijk demoniseren van een politieke, sociale, etnische of religieuze groep of individu, waardoor geweld statistisch gezien waarschijnlijker wordt. Maar niet te voorspellen is of iemand een aanslag zal plegen en, zo ja, hoe en wanneer. Het zou, met andere woorden, gaan om ongerichte opruiing of indirecte aansporing. De aan de statistiek ontleende term 'stochastisch' (oftewel willekeurig) slaat op de willekeur en onvoorspelbaarheid van het geweld. De afnemers van een opruiende spreker of schrijver gaan over het algemeen niet over tot geweld. In de uitzonderlijke gevallen dat dit wel gebeurt, is het vrijwel onmogelijk om te voorzien wie dat zal zijn.

Wat het fenomeen verder zo ongrijpbaar maakt, is het ontbreken van een directe relatie tussen de opruiende spreker en de aanslagpleger. Ook is er vaak geen sprake van een expliciete oproep tot geweld. De uitspraken kunnen in verhullend taalgebruik worden gedaan dat voor de direct betrokken toehoorder niettemin kan overkomen als een oproep tot actie. Hierdoor kan de betrokken spreker zich gemakkelijk distantiëren van het geweld wanneer dat daadwerkelijk plaatsvindt.

Dit verkennend onderzoek dient meer inzicht te geven in het fenomeen van stochastisch terrorisme en mogelijkheden om de kans erop te verminderen.

Tussentijdse evaluatie artikel 14 lid 4 Rijkswet op het Nederlanderschap (extern)

Op grond van artikel 14 lid 4 Rijkswet op het Nederlanderschap (RWN) kan het Nederlanderschap worden ingetrokken van personen die zich in het buitenland hebben aangesloten bij een terroristische organisatie. Dit is een gevoelig onderwerp dat veel discussie oplevert, niet alleen binnen de politiek, maar ook onder ketenpartners van de overheid en in de maatschappij. Het artikel is per 1 maart 2022 verlengd voor de duur van vijf jaar. Voorafgaand werd veelvuldig gesproken over of deze bepaling wel verlengd zou moeten worden, gelet op het ingrijpende karakter van het ontnemen van de Nederlandse nationaliteit. En, gelet op de vraag of deze maatregel wel daadwerkelijk een bijdrage levert aan de bescherming van de nationale veiligheid. Toen is ook de motie Koekkoek aangenomen, waarmee de regering werd opgeroepen het artikel al na 2,5 jaar te evalueren. Deze tussentijdse evaluatie moet inzichtelijk maken op welke wijze dit artikel in de praktijk wordt toegepast, met name met het oog op de rechtmatigheid en proportionaliteit van deze maatregel.

Politievrijwilligers (extern)

Politievrijwilligers zijn burgers die de beroepskrachten van de politie ondersteunen in hun werk en daarvoor een opleiding van een jaar hebben gevolgd. De vrijwilligers hebben doorgaans een vaste baan of zorgtaak en zijn voor een deel van de werkweek inzetbaar. Momenteel zijn er ongeveer 2400 politievrijwilligers. Verschillende ministers van Justitie en Veiligheid zegden toe dit aantal te vergroten naar 5000 politievrijwilligers of 10% politievrijwilligers ten opzichte van de beroepskrachten. Om dit te realiseren moet de instroom en inzet van politievrijwilligers worden geborgd, vergroot en verbreed. Dat gebeurt in samenwerking tussen politie, politieacademie, politievakorganisaties en het ministerie. Bij de uitvoering van dit werkplan zullen keuzes moeten worden gemaakt over aanstellingsvormen en bijbehorende opleiding en begeleiding. Er is behoefte aan onderzoek dat het maken van die keuzes ondersteunt.

Oorzaken overlast en crimineel gedrag asielzoekers (intern)

Het komt voor dat asielzoekers overlast veroorzaken en crimineel gedrag vertonen. Net als al het overlastgevend en crimineel gedrag moet dit worden voorkomen. Daarvoor is beleid nodig. Meer inzicht in (grond)oorzaken van het overlastgevend en crimineel gedrag van asielzoekers specifiek helpt om gerichte beleidsmaatregelen te ontwikkelen die scherper zijn toegespitst op de (grond)oorzaken. Dit in aanvulling op de set aan maatregelen die er al ligt en die vaak reactief zijn (vreemdelingrechtelijke en strafrechtelijke maatregelen) op het gedrag van de vreemdeling.

Hoge instroom alleenstaande minderjarige vreemdelingen (intern)

Onderzoek van Analyse Proeftuin Migratieketen (APM) laat zien dat de instroom in Nederland van alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv) vanaf begin 2021 sterk toeneemt: van 5% in 2019 naar 12% in 2022. In 2022 bestond de instroom voor 57% uit Syrische amv, 15% uit Eritrese amv en 7% uit Somalische amv. Het inwilligingspercentage neemt sinds 2019 ook toe. Het ministerie wil graag meer weten over de hoge instroom van amv sinds de zomer van 2021. Wat zijn de beweegredenen van deze groep om voor Nederland te kiezen? En waarom komen deze jongeren in Nederland terecht?